

Межрегиональная общественная организация
Информационно-образовательная
Сеть коренных народов «Льйоравэтльан»

Декларация һанасанә һиле мәнә” (правә)

*Комәрусү” һонә дебтурусү”
резолуциятәны 217 (///) Генеральный Ассамблея
10 сесү”сыны”атәны (декабря) 1948 хүөтәны*

Москва
Издательство «Права человека»
2009

Издано при финансовой поддержке
Управления Верховного комиссара ООН по правам человека

Издание является некоммерческим и распространяется бесплатно

Художник
Данильченко Д.

Декларация Һанасанә һиле мәнә” (правә). Перевод с русского. – М.: Права человека, 2009. 12 с.

© МОО «Льыоравэтльан», 2009
© Жовницкая Светлана Нереевна, перевод, 2009
© Издательство «Права человека», художественное оформление, 2009

Бәнде” Һанасанә” Һәтумкәнды” хонсы хелиде” һиле мәнә” (права”) Һонә нендябса” кәрҗу”.

Сунә Һуомтумәә” Танде” (Организация Объединенных Наций) някәләсыә дязыкүтү һизи” тибся, хелы” сыбся тәндә” һиле мәнә” (права”) курәдите Һанаса.

Һиле мәнә” (права”) бәнде” моу терә” Һонә мәнәзә” Һанасанә һиле мәнә” (права”) хозүтү” Уставатәны Сунә Һуомтумәә” Танде” (Организация Объединенных Наций), кунини тәйтү хүнтүрүбся бәнде” Һанасанәй танде”, нилытыә” моунтәны дендялкәә Һанаса” корҗәдя.

Бәнде” Һанасанә” дязыкүдя иттүо Декларация Һанасанә һиле мәнә” (правә)

Сунә Һуомтумәә” Тандей (Организация Объединенных Наций) нягәй дебтүдүо Һануо Һанасанә” буозутини тәндә” һиле мәнә” (права”) курәдите Һанасанәдя иттүо”.

Тәндә” һиле мәнә” (права”) дязыкүтү” иттү”.

Тәндите тың һиле мәнүтү” (правайтү”).

Теньмтыңыйти” сытиң.

Хелысыңыти” сытиң Һонәнту” Һонә сүөарутү” мәнеләкә” дязыкү.

Нерэзытыэ буозу

Тясэзыби”, куниа басэбса җанасанэ” корсэ терэ, иттүо бэнди” җанасанэй танде” терэтини, җонэ хелиде” җиле мәнүтүҗ” (пра-вайтиҗ) иттү бэзэтуобса тохитэны, хунтэмэны буобса, бэнде” җанасанэ”дя иттүо хетэгээ нилу; җонэ

тясэзыби”, куниа нинту” тясэзыбся җонэ ноҗхомэны ибся җанасанэ” җиле мәнэ”дя (к правам) тэза”а” номбэ” кәрсу”, курэди” болуатүгуйтү” җанасанэй сярү, җонэ мелызэби” тэрэди хетэгээ нилу, кунини җанасанэ” хонсызэ” няндятуо” буозу” җонэ манү”тэбса, нисызэ” хылэдятэ” җонэ мәнкээмэны нилы”, дебтурусү” хирэгээ җанасанэ” мәнэ ися; җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй җиле мәнэ” (права”) муунтабү” мынту кәмиабса законэтэны, нинагэты җанаса нонсу” җизи”тихиасы җиле мәнүтү (правайтү); җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй танде” хелы”сыҗы” нятүҗ сүөарүрнү” дүзытэндыҗ; җонэ

тясэзыби”, куниа җанасанэй танде” иттүо” Сунэ Ңуомтумэа” Тандейтэны (Обьединенный Нациятэны) җанузумтудүо” Уста-ватэнынты иттүо” җиле хүнтүрүбсятүҗ җанасанэй җиле мәнэ”дя (права”дя), җанасанэ корсэ нүназэйдя, денсиде” җиле мәнэ”дя (права”дя) куодүму җонэ ны дермээны тэмээны сытыҗ мундүсуо” хелысыбсяниимээны социальный прогрес-сетэны нягэй нилынягэтыҗ няндя”са; җонэ

тясэзыби”, куниа моу”-терэ” (государства-члены) мундүхү” Сунэ Ңуомтумэа” Тандейнану (Обьединенный Нациянану),

нятүң нәзүнагәтуң, сүөарүрнагәтуң, нәзүнагәтуң һанасанәй һиле мәнә” (права”) һонә мәнәзәә һендябсанутүң; һонә *тясәзыби*”, *куһиа* бәнде” һанасанә” дильситиңи” корсә һонә һоры тәндәй һиле мәнәй (этих прав) һонә һнядябса” хонты тетуа ани”ә тору дүлсынагә әмә сиәр,

Генеральная Ассамблея

дебтазату һануо

Бәнде” һанасанә” дязыкүдя иттүо декларация һанасанә һиле мәнә” (прав) һерутәты хуантәту дямәләкә кәрсү, курәди түүһнянтүңү” бәнде” һанасанә” танде” һонә государства”, тәндә дязыкү курәдите һанаса кәтти курәдите общество терә, сәнүрса әмә һануо Декларациядя, кәрбулохазәйтә” те-һнымтыгуйсә һонә хозатәбса сәрәәмәһы тәндә” права” һонә һнядябса” һягәй бәндети теһырынагәтың һонә митәбиязә” национальһый һонә междуһародһый прогрессивһый сәрәәмәһы, бәнде” һанасанә” танде” һонә государства-терә организация теһырынагәтың, тәндә комәәһы моу терә” иттүо” юрисдикциетәһыһыһың.

Статья 1

Бәнде” һанасанә” һәтүкәнды” һендя”туо” һонә хонсы хелиде” һиле мәнәй (правай). Сытың хонды” һиле һонда һонә сярү, дүзытәһндың ихүтүң һягәә” сүөарусә”.

Статья 2

Курәдите һанаса хонхиты мыһнту һиле мәнү”тү (правайтү) һонә һнядябсатү, хозүтүө” һануо Декларациетәһы, һисы

сәнүрә”: курәди һанасанә” тансәгәтә иммә, курәди сябыты кухуо, куодүму кәтти һы, курәди һиле һәтүмиаһуо сиәдеты, курәди һуодя хүнтүрүбсәзы иһу, курәди политикә һәзу каһяһу, курәди һанасанә тансәдя иһу һонә курәди һәтүмиаһуонту сиәр: һүһя” кәтти мәнкәә” иһу” тагәбтәә” ирити, имидити.

Тәндә комәәһы һиби” һягәә сәнүрә” хунсә” политический, һиле мәнәһтәһунты иттүо (правовой) һонә междуһародһый моһнты статусәдя, куһии һилыңы һанаса һисы сәнүрә” хун-дәлтүо кәтти каһя”лутүо тәндә” моу”.

Статья 3

Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) һилыбсәдя, һня-дәбсәдя һонә һинту” ментизибсәтыдя.

Статья 4

Сылыгалите һибити һягәә сиба”тәру”, сиба”тәрубса һонә тамтарубса сиба”тиһи һинту куһитены һягәә кәрсү.

Статья 5

Сылыгалите һибити мыһнту хоси”тәры”, сиба”тәру”, хеттиб-тыгуйли” һәмбәһиизә.

Статья 6

Курәдите һанаса, куһитены һибити һуо”, хонхити һягәә һиле мәнә (право) һиле һилутыһииһәһы

Статья 7

Бенде” Һанасанә” хелиде” законатәны Һонә хонды” Һиле мәнә (право) нисы сәнүрә” нинту” хелиде” Һизисибся”дя итүо” тәндә законатәны.

Бенде” Һанасанә” хонды” Һиле мәнә (право) хелидемәәны Һизи”силинягәтың дискриминациегәтә, нинту” Һәзү”лутүө Һануо Декларациетәны Һонә хунсә курәдите номү”тәтуо тәрәди дискриминациядя кәрсу.

Статья 8

Курәдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һизи”сибся-нимәәны Һиле мәнүнтү (правайтү) бәнтуны итүо” суда”тини каңгә мәнтизилибити” Һиле мәнүнтү (правайтү), куниә” ҺәзүлүҺантә” конституциетәны кәтти законатәны.

Статья 9

Сылыгалите Һибити мынту камя”лу” Һанасанәйгитә хунде, мәрки”тәры”, хундямтялыры” Һонә сиба”тәру”.

Статья 10

Курәдите Һанаса, Һанузүмтүкүся Һиле мәнүтү (правайтү) Һонә Һанузүмтүкүся уголовный сиәрәмты, хонты Һиле мәнә (право) мелызәсыәдиәзы сиәрты катемәрунагәту Һәзи”тәтыә Һонә Һяндя”туо судәтә.

Статья 11

1. Курәдите Һанаса, лага”тарутуо курәдикүө сиәртәны, хонты Һиле мәнә (право) Һизи”сиси сиәркали исямту тәә түбә каңгә сыты сиәрту Һәтәурусүзү” законә Һәзүтүө судәтә, кунини сыты Һизи”силисизи”.

2. Сылыгалите Һибити мынту Һомтәбтуру” нинту” мелы-засыәдейты сиәрниизә, тәтти сиәр ихү” сыты Һиле тан-деты кәрсутини нинту номбә кәрсудя итүо. Һибити мынту тәндә кәрсуниизә тетуа ани”әмәны кәтти бәзәтуомәны хоралу” тәндә дялыгәтә каңгә иху мелызәмәә тәтти кәрсу.

Статья 12

Сылыгалите Һибити мынту хүтүтә” хунсә Һанаса корсәтә кәтти Һиле тандетә, Һибити мынту мәнтизи” тәндәты мазә, тәндәты тиидятуо” хотүрә кунсыны итүо” кәрсу”, Курәдите Һанаса Һизи”силибити мынту законатәны тәрәди” мәнтизиб-сягитә.

Статья 13

1. Курәдите Һанаса дөзүрхүтү мынту тәмәәны кунимәны кәрбуну, нилыбити мынту курәдите хутиәзы моунтәны.

2. Курәдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) дүбәәнанти-бити курәдите моу, Һиле Һәтумиамуо моумту, тәгәтә хонты Һиле мәнә (право) хурсәбса кәрсу моунтудя.

Статья 14

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнәмты (право) хуулэбити лүңкүрүбсянэзэмты хунсээ” моу”мэны Һонэ хонты мәнэ то-роубтуса тэндэ лүңкүрүбсянэ.
2. Тэтти Һиле мәнэ (право) серэрыгэтызэ” тээ түхоны, каңгэ тэнерибся кэрфу тохитэны нинты Һуо” политический сиэр, кэтти лыку дүөайтетуо неру” Һонэ дямэлэкэ” кэрфу” Сунэ Һуомтумээ” Тандей (Объединенный Нация).

Статья 15

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) гражданстводя.
2. Сылыгалите нибити мынту койры” гражданствогали Һонэ кэрбүбүтү нутумээ” гражданствамту.

Статья 16

1. Нимбымтыэ” куодүму” Һонэ ны” хонды” Һиле мәнэ (право), нисы сәнүрэ” курэди Һанасанэ тансэгэтэ иммэ”, курэди сябытың Һэзу, курэди Һуодя тялирнү”, Һуомтаса кэтти мйзасы, мелызэсы Һиле тандемту. Сытың хонды” хелиде” Һиле мәнэ” (права”) Һуомтаса кэтти мйзаса, Һуойтены нилыбся Һонэ тарумса түхоны.
2. Һуомтэбса кэрфу мынту ихүтү мелызэмээ Һонэ лэбкузэбту-муо сиття” кэйзэ Һуомтэтугэй.
3. Тансэ тэттирэ Һануо Һонэ мәнэзэ обществэ хелыэ, куниэ Һизисилибити мынту обществатэ Һонэ государстватэ.

Статья 17

1. Курэдите Һанаса хонбити мынту (право) Һиле Һалирэ” кэтти Һу”озэ Һалирэ” хунсэй Һанасанэй нану.
2. Сылыгалитендэ нибити мынту (право) ментизили” тэндэ” Һалирэ”.

Статья 18

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) нендя”туомэны сынерырся, сярү Һонэ Һиле тандету Һуо (религия); курэдите Һанаса хонсызэ хүнтүрүбся тэрэди Һуодя, курэди хуйңы, хонсызэ Һиле камя”туо манү”тэбса, Һиле Һэтумиамуо” хүнсерээ” кэрфуодей.

Статья 19

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнэ (право) нендя”туо манү”тэбсадя, дебтазабса тэндитиң кангэ кэрбуңу; тэтти мәнэ (право) тэзү”тэту нендя”туомэны дебтазабса манү”тэбсатү, курэдите дүрымы”, буозу” нисы сәнүрэ” курэдите государственный границедя.

Статья 20

1. Курэдите Һанаса дөзүрхүтү мынту куниа кэрбуңу: курэдите хетэгээ” Һунүоза”дя, Һанасанэ Һунүбсанэ”дя (ассоциаций).
2. Сылыгалите нисизи” хүтү”төрү” ассоциациетэ мәнэнту нисы тэлибтири”.

Статья 21

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) управляйрмүнтә моунтәнынты кәлүбтүмәә”

Һанасанәй таккәмәны.

2. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) денсидемәәны хунсәйнану Һәйбәумүнтә Һиле моунты государствә” службатәны.

3. Һанасанә” тансә мәнә ихүтү мынту нягәә правительство Һузабса тохи; тәтти мәнә нәтәрәбтугуйхүтү мынту хүәти” мелы”сырытыә” натү”дятини, курәди” мелы”сырыбитиң мынту тиидялутуо” голосованиентәны кәтти хунсәәмәны кунини голосовайрся Һанаса хонсызә Һиле мәнә.

Статья 22

Курэдите Һанаса, общество терә ихүтү, хонты Һиле мәнә (право) социальное обеспечениедя Һонә хунсәә” правә”дя, тәзу”тәтуо” ниядтуо бәзуатәбса сыты Һиле мәнүтү (правайтү) экономический, социальный Һонә культурный сунәнтини Һанасанәй тандә” Һонә международный сүәарубса курэдите государство таккәмәны.

Статья 23

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һәйбәузадя, ниядә”туо натярубса Һәйбәузадя, тәны кунини кәрбуну, нягәә Һонә неими” Һәйбәузату ситтямәны иттүодя Һонә Һизи”силибити мынту Һәйбәузагали иттүо кәрсүгәтә.

2. Курэдите Һанаса, нисы хундялтарыби”, кәмүзүхүтү мынту хелиде денси”, хелиде Һәйбәузаниизә.

3. Курэдите Һанаса кәмүзүбүтү мынту нягәә Һәзи”тәтыәә ма-зайсүө кәтти денси Һәйбәузатуниизә, куниеә”мәны нягәй нилыбиязәә тандетунану кәтти Һонәнту Һонә хелы”сылыбиязәйзә нягәй хунсәй социальный обеспечениятәны нилынягәты.

4. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) Һунүнтәбса Һәйбәузә” сунә” (союзә”) тиитәсы тәндә” сунәти” (союзәнди”) Һизи”синягәты Һиле мәнүтү.

Статья 24

Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) ниибтүгуйсядя, хүтүдя Һиле мәнә (право) тәни Һәйбәуза” дялы кәри Һонә денси хонтыә хүө бәухү” ниибтүгуйся.

Статья 25

1. Курэдите Һанаса хонты Һиле мәнә (право) тәрәди нилудя: Һомсу”, дембия”, леккырә” Һәтәубса Һонә хунсәә” нилыбся кәрсү”дя, курәди ихүтү нягәә нягәә нилыбсяты Һонә тандеты нягәй нилыбся дязыкү, хонты Һиле мәнә хелы”сырынягәты нибити Һәйбәу”, дярәзыкәбити, мусанумхүтү, сырүмхүтү, бәйка”имхүтү кәтти иния”имхүтү, басагалимхүтү Һонә Һәтүмхи” хунсә” кәрсү” нинту” хезытытыә” сыты сәмырыгәтәты.

2. Немы ися коныбся Һонә дяхүрка ибся хонәйти” Һиле мәнә (право) Һәзүлүнагәтуң Һонә хелы”сылинагәтың. Бенде” нүө”,

һәтумтыә” һуомсуоде тандәтәны кәтти нинту” һуомсуоде тандәтәны, хонхитың мынту хелиде һизисибся.

Статья 26

1. Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) хозатәбсанимәәны. Тенымтыгуйхи” мынту денсигали, тәтти кәрсу мәнәзәмәәны ментизити нерәбтәә һонә бәнде” дязыкүдя иттүо тенымтыгуйся. Нерәбтәә тенымтыгуйся ихүтү мынту бәнди”дя итүо .

Техника һонә һәйбәузадя иттүо тенымтыгуйся ихүтүн мынду” бәнде”ти” түүтәрутуо”, ани”ә, бәнтуо тенымтыгуйся хелидемәәны түүрүбүтү мынту бәнде” кәрбутуоти”.

2. Тенымтыгуйся ихүтү мынту хезытытыә бәнде” һанасанә сәмыры бозуатәбсадя һонә һукәгимти”куйтиә бәндети нягәй тенырыбся, хүся”лубса, дильситибся һонә тенынбся һиле һанасанә мәнә” мәнәзәмәәны няндябсянимәәны иттүо”. Тенымтыгуйся ихүтү мынту хелы”сытыә нятүн сәмәры теныбся, сүәарубся бәнде һанасанә” дүтымәны, курәдите нибити һуо” сяхытиң кәтти хүнтүрүбсянутүн һуодя, хелы”сыбити мынту Сунә Нюомтумәә” Тандей (Объединенный Нация) камя”са нягимтүгүтүой кәрсуй.

3. Нүо” деди” хонты” һиле мәнә (право) натярса, кунини тенымтыгуйсизитә” сиәнә” һүотиң.

Статья 27

1. Курәдите һанаса тороубүтү мынту һанасанә” танде культурный” нилутәны, нялтәбити мынту хүнсерәй кәрсуодейдя,

участвовайрхүтү мынту научный прогрессетәны һонә тороубтугуйхүтү тәндәты һүнязү”.

2. Курәдите һанаса хонты һиле мәнә (право) һизисибсядя сәмырыты, мәнәнсәкүтү, куние” ину” научный, литературный кәтти художественный һәйбәузатинунту, курәди” сыты һиле мелызасыәдейти.

Статья 28

Курәдите һанаса хонты мәнә (право) социальный һонә международный һәзи”тәбсадя, курәдитәны һиле мәнә” (права) һонә няндябса”, хозүтүө” һануо Декларациетәны, бәнде” дүлсырыбитиң мынту.

Статья 29

1. Курәдите һанаса хонты мәнә” (обязанности), нондитыә” һанасанә танде нерәны, кунини һиле сәмырыты няндя”са бозатәсузә.

2. Мелы”сыса һиле мәнүтү (правайтү) һонә няндябсатү, курәдите һанаса нонсубтырибити мынту тәәтүхораны, каңгә сыты мелысыкәсытә тәрәди кәрсу, нинтыә нельхү”күрү” законәтәны ноңхәмәны иттүотуниизә һонә дүәйтетуо һанасанә” тандей нягәй һәзүлүбсямтуң һонә миттәбсямтың бәнсә маа хутеемтың һонә нягәй нилыбсябтың демократический обществатәны.

3. Мелы”сыбся тәндә” һиле мәнә” (права”) каңкәгалите нибитиң мынту Сунә Нюомтумәә” Тандей (Объединенный Нация) неру” кәйнимәәны коны”.

Статья 30

Маагалите Һануо Декларациетәны иттүо нибити мынту де-туру”, милитиә мантә курәдикүө государствотә, сунә”тә кәтти Һанасанә” сунә”тә кәтти бәзәлтуо” хорү”ти правә мө-лысынагәтың тәндә Һәйбәуза, хезы”тытыә сымбабтыгуйсядя правә” Һонә Һяндябса”, хозүтүө” Һануо Декларациятәны.